

Др Данијела Спасић,*

Доцент Криминалистичко-полицијског Универзитета,
Београд

Др Ивана Радовановић,*

Доцент Криминалистичко-полицијског Универзитета,
Београд

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД

doi:10.5937/zrpfni1983145S

UDK: 343.344:343.54/.55(497.11)

Рад примљен: 28.06.2019.

Рад прихваћен: 11.09.2019.

КОНТЕКСТ ЗАШТИТЕ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ И ЗЛОУПОТРЕБЕ ОРУЖЈА – ЗАКОНОДАВНИ ОКВИР И РЕЗОЛУЦИЈА 1325 У СРБИЈИ**

...” Is the true on the violence – in the weapon?”

Апстракт: Креирајући дизајн овог истраживања, аутори су пошли од чињенице да се, од преко 850 милиона примерака малокалибарског и лаког ватреног оружја данас у свету, више од две трећине налази у рукама приватних власника, најчешће мушкараца, и сакривено је у домовима. Истовремено, поседовање ватреног оружја представља једну од најизразитијих манифестација културе маскулинитета, насиља и традиционализма, при чему распрострањеност нелегалног и легалног ватреног оружја има значајне родне импликације и карактеристике. Зато је као циљ истраживања постављено идентификовање начина на који ватрено оружје утиче на обим и карактеристике насиља у породици. Методолошки приступ проблему истраживања подразумевао је правну анализу законодавног оквира у овој области у контексту примене Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених

* danijela.spasic@kpu.edu.rs

ivana.radovanovic@kpu.edu.rs

** Рад је настао као резултат реализовања научноистраживачког пројекта под називом *Безбедност и заштита организовања и функционисања васпитно-образовног система у Републици Србији (основна начела, принципи, протоколи, процедуре и средства)*. Пројекат финансира Министарство науке, просвете и технолошког развоја Републике Србије (бр. 47017), а реализује Факултет безбедности Универзитета у Београду.

** Рад је био прихваћен за презентовање на Међународној научној конференцији „Право и мултидисциплинарност“, коју је организовао Правни факултет у Нишу, 12. априла 2019. године, под насловом „Ватрено оружје и насиље у породици – законодавни оквир и Резолуција 1325 у Србији“.

нација (СБ УН) „Жене, мир и безбедност“ у Републици Србији. Хипотетички оквир истраживања темељи се на општој претпоставци да постојећа законска решења нису довољно јак гарант спровођења Акционог плана за примену Резолуције 1325 у Србији (2017–2020), односно успеха на спречавању и сузбијању насиља у породици, а посебно убистава у контексту породичних и партнерских односа.

Примена Резолуције 1325 у Србији, када је у питању (зло)употреба ватреног оружја и насиље у породици, заштита, помоћ и подршка женама из дискриминисаних група, одвијаће се у амбијенту којег, у законодавном смислу, дефинишу два закона: Закон о оружју и муницији и Закон о спречавању насиља у породици. Међутим, општи је закључак истраживања да формулисане политике и постављени законодавни оквир не укључују родни аспект у довољној мери и не препознају различите безбедносне потребе мушкараца и жена, дечака и девојчица.

Кључне речи: *насиље у породици, заштита, ватрено оружје, закон, Акциони план, Резолуција 1325.*

1. Уводна разматрања

1.1. Ватрено оружје у контексту насиља у породици – глобални показатељи

Од око процењених 850 милиона примерака малокалибарског и лаког ватреног оружја (SALW – *Small Arms and Light Weapons*) данас у свету, више од две трећине се налази у рукама приватних власника, најчешће мушкараца, и сакривено је у домовима. Термин *малокалибарско оружје и лако наоружање* (SALW) односи се на конвенционално оружје које је релативно јефтино и лако доступно, једноставно за употребу и одржавање. Оно представља широко распрострањену претњу за безбедност држава, заједница и појединаца, и обухвата широк спектар оружја, укључујући револвере, пушке, пушкомитраљезе, митраљезе, гранатне бацаче, преносиво противтенковско и противавионско оружје и ракетне бацаче, као и бацаче пројектила калибра мањег од 100 мм. То је основно оружје које се користи у већини сукоба и оружаног насиља (Котарлић, Јоксимовић, 2015: 252).

Поседовање ватреног оружја представља једну од најизразитијих манифестација културе маскулинитета, насиља и традиционализма (Сукіер, 2002) и има значајне родне импликације и карактеристике. То потврђују и статистички подаци према којима су мушкарци, посебно млађи мушкарци,

чешће и жртве и починиоци инцидената са употребом ватреног оружја – на глобалном нивоу, у периоду од 2010. до 2016. године, мушкарци и дечасти чине 84% жртава смртоносног насиља.¹ Међутим, жене су више пута жртве него починиоци, а такође су у далеко већем ризику да буду повређене или убијене од стране својих интимних партнера него што је то случај код мушкараца. Готово подједнако су угрожене у ратним и мирнодопским условима. Жене у свом поседу имају неупоредиво мање комада оружја и гаје изразито негативан став према његовом поседовању.

Од процењених 66.000 убистава на годишњем нивоу у којима су жене и девојчице жртве, око 40% је почињено ватреним оружјем, али се оно далеко више користи за застрашивање и вршење принуде/насиља над женама (Racovita, 2015). Овај утицај оружја тешко је приказати кроз квантитативне податке јер се најчешће одиграва у интимном породичном или партнерском окружењу и углавном остаје скривен за надлежне институције. Док су мушкарци чешће жртве инцидената који се одиграју на јавном месту, жене ће пре настрадати у породичном окружењу (које треба да буде, и најчешће се доживљава, као простор безбедности), и то од стране интимног партнера (Mankowski, 2013: 14). Такође, постоји већа вероватноћа да ће оружје у кући бити употребљено за повређивање и застрашивање женских чланова домаћинства него за заштиту домаћинства од спољног угрожавања (Del Frate, 2015: 131). Смртоносно насиље према женама најчешће није засебан инцидент, већ представља кулминацију дуготрајног насиља које се окончава смртним исходом. Приближно свако седмо убиство у свету врши се у оквиру партнерског односа, а у полној структури извршилаца мушкарци су 4 пута заступљенији (Спасић, Коларевић, Луковић, 2017). Широм света, већина жена које су лишене живота страдале су управо од својих актуелних или бивших партнера. Асиметрична заступљеност полова у структури жртава и извршилаца указује да је убиство у партнерском односу родно одређена појава (Симеуновић Патић, Кесић, 2016).

У анализи спроведеној у 26 земаља са високим и 10 земаља са средњевисоким примањима становника, *Хеменвеј* и *Милер* документовали су јасну повезаност између степена доступности ватреног оружја и стопе убистава – „тамо где је оружје доступније има више убистава“ (Hemenway, Miller, 2000). У Сједињеним Америчким Државама (САД), које имају једну од највиших стопа власништва над оружјем, 84% свих убијених жена убијено је ватре-

1 *A Gender Analysis of Violent Deaths, Small Arms Survey, Research Notes, Number 63, November 2016, Преузето 20. 6. 2019.*
http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/H-Research_Notes/SAS-Research-Note-63.pdf

ним оружјем, што је двоструко више од глобалног просека (UNODC, 2013).² Вероватноћа да ће „жена према којој је извршено насиље бити убијена од стране насилника (актуелног или бившег партнера) је пет пута већа ако он поседује ватрено оружје“ (Mankowski, 2013).

Што се тиче самоубистава која се изврше ватреним оружјем, према подацима из детаљних таблица морталитета за Европу (WHO, UNDP, UNODC, 2014), које обухватају 33 европске земље, Република Србија је трећа по висини стопе самоубистава ватреним оружјем на 100.000 становника. Самоубиство је такође родно одређено, а апсолутну већину жртава самоубистава ватреним оружјем чине мушкарци (96%) (Duquet, Van Alstein, 2015: 24). У блиској вези са стопом самоубистава међу мушкарцима је и образац *убиство – самоубиство*, у којем „починилац убија једну или више особа, а потом у кратком временском периоду почини самоубиство“. Истраживања потврђују да се то најчешће догађа у контексту партнерског насиља или насиља у породици (Shaw, 2013: 26).

Када се говори о родном аспекту поседовања ватреног оружја, није од пресудне важности ни да ли је оно легално или нелегално, с обзиром на то да су жене неретко у већем ризику од злоупотребе легалног оружја него нелегалног. Зато сузбијање овог проблема мора подједнако укључити смањивање количине нелегалног и легалног ватреног оружја у једном друштву. Ипак, иако ће жене пре него мушкарци пружити подршку мерама за контролу приступа оружју, сам процес сузбијања поседовања нелегалног ватреног оружја је значајно обојен мушком доминацијом, што значајно утиче и на његове резултате (Sukier, 2002). Формулисане политике не укључују родни аспект у довољној мери и не препознају различите безбедносне потребе мушкараца и жена, дечака и девојчица. Оваква ситуација је присутна и у читавом региону Југоисточне Европе (Božanić, 2016).³

1.2. Концептуални и методолошки приступ истраживању проблема

Ово истраживање нема за циљ да презентује или анализира различите концептуалне приступе који се тичу родне димензије (зло)употребе ватреног оружја у контексту насиља у породици и у партнерским односима, иако је мултидисциплинаран приступ овом проблему неопходан за

2 UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) 2013. *Global Study on Homicide. Trends, Contexts, Data*. Vienna. Преузето 20. 6. 2019.

https://www.unodc.org/documents/gsh/pdfs/2014_GLOBAL_HOMICIDE_BOOK_web.pdf

3 Božanić, D. (2016). *Gender and SALW in South East Europe: Main Concerns and Policy Response* [Electronic version]. Belgrade: South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons. Преузето 20. 6. 2019.

http://www.seesac.org/f/docs/Armed-Violence/Gender_and_SALW_publication_eng-web.pdf

разумевање његове динамике и специфичности. Ми ћемо се овом приликом бавити појединим решењима које законодавни систем државе Србије, али и Акциони план за примену Резолуције 1325 „Жене, мир и безбедност“ СБ УН (2017–2020) предвиђа као одговор на насиље у породици, односно на злоупотребу ватреног оружја.

Истраживање је конципирано тако да се на основу доступних података из претходних истраживања најпре идентификују специфичности овог проблема у Србији, а потом анализирају актуелна решења која предвиђа законодавни оквир и Акциони план.

У Србији не постоји јединствена статистичка база података који се односе не само на специфични контекст насиља у породици (демографски статус, релација насилник-жртва и др.), него и на распрострањеност и употребу ватреног оружја. Иако је Закон о спречавању насиља у породици предвидео формирање Централне евиденције која се води у Републичком јавном тужилаштву, и треба да служи јачању сарадње и координације надлежних органа, после две године од почетка примене Закона, ова евиденција није оформљена.

Због тога су као извори података за анализу коришћени налази из квантитативних и квалитативних истраживања која су реализована у Србији у периоду од 2013. до 2018. године – извештаји о фемциду Мреже „Жене против насиља“ (Мрежа); истраживања која је спровео SEESAC о распрострањености и контроли ватреног оружја на простору Западног Балкана од 2000. године до данас; званични, јавно доступни подаци Министарства унутрашњих послова (МУП) о регистрованом ватреном оружју и резултатима спроведених поступака легализације (2003, 2007, 2015. и 2016. године). У оквиру правне регулативе анализом су обухваћени законски и подзаконски прописи који регулишу област употребе ватреног оружја, односно насиља у породици. За обраду доступних квантитативних података коришћена је метода секундарне анализе, квалитативни налази обрађени су методом анализе садржаја, а правни прописи – правном анализом докумената.

2. Убиства жена у контексту насиља у породици у Србији

Као последица оружаних сукоба на територији бивше Југославије и цивилних нереда у Албанији током 1990-их, број комада оружја у легалном и нелегалном поседу грађана Србије почетком 2000-их се драстично повећао. Велики део тог оружја је касније легализован и регистрован. У Србији се легално, уз одговарајућу дозволу, могу поседовати пиштољи и ловачке пушке. Нелегално оружје обухвата аутоматско оружје, минско-експлозив-

на средства, пригушиваче, односно све врсте оружја чије поседовање закон забрањује, али и оружје чије је поседовање дозвољено законом, али за које грађанин нема уредно издату дозволу (Djurđević Lukić, Tadić, Milić, 2015).⁴

Данас, две и по деценије од завршетка оружаних сукоба, и даље постоји велика количина ватреног оружја које грађани Србије држе у кући. Истраживања о малокалибарском и лаког оружју⁵ спроведена у балканским земљама показују да у Србији има отприлике 2.047.300 комада ватреног оружја у рукама грађана, било у легалном било у нелегалном поседу. Нелегално оружје често се доводи у везу са активностима криминалних група, али је, неретко, и у поседу „обичних грађана“ – не постоје прецизне калкулације, али се процењује да је у Србији у нелегалном поседу између 200.000 и 900.000 комада оружја (Djurđević-Lukić i dr., 2015). Подаци из истраживања која су се бавила утицајем малокалибарског оружја на насиље у породици, а која су спроведена у земљама Западног Балкана почетком 2000-их, указују на повезаност поседовања нелегалног ватреног оружја и насиља у породици. Лака доступност малокалибарског и лаког оружја, његова непозната локација и убојитост представљају озбиљну претњу за личну безбедност појединаца, а у контексту насиља у породици посебно су угрожене жене као жртве.

Постоји јасна веза између поседовања нелегалног оружја и насиља у породици, као и насиља у партнерским односима. На основу базе података Секретаријата Женевске декларације, од 48 држава за које су били доступни поуздани подаци за период од 2007. до 2012. године, Србија је рангирана на седамнаестом месту по проценту жена убијених ватреним оружјем (Geneva Declaration Secretariat, 2008). Подаци које је прикупила Мрежа показују да је чак 45% жена жртава партнерског насиља било убијено ватреним оружјем у Србији 2015. године. Процењује се да присуство ватреног оружја повећава вероватноћу смртог исхода за жене пет до дванаест пута у поређењу са случајевима када ватрено оружје није коришћено. Дакле, у пракси, поседовање оружја у кући не штити жене, већ их излаже ризику од смртог исхода.⁶

Према анализи натписа у штампи коју су урадиле женске невладине организације у Србији за потребе националне кампање за борбу против насиља у породици још 2003. године, под називом 'Зашто нису са нама', те

4 Спроведени поступци легализације указали су да већину власника лаког и малокалибарског оружја у Србији чине мушкарци.

5 Погледати на: <http://www.seesac.org>.

6 Solorano, I.V. *Oружје и насиље у породици*. Преузето 20. 6. 2019.

http://www.b92.net/info/moj_ugao/index.php?yyyy=2016&nav_category=166&nav_id=1154678

године је 31 жена убијена од стране мужа или партнера, док је 60% свих убистава почињено против неког члана породице (SEESAC, 2007). Сваке наредне године, све до данас, број жена убијених у породично-партнерском контексту кретао се између 20 и 40.

Прикупљањем и анализом новинских чланака и медијских извештаја, а у недостатку централне евиденције, Мрежа, којом координира Аутономни женски центар из Београда, дошла је до податка да су, на пример, само током 2016. године на територији Србије убијене 33 жене у породично/партнерском контексту (35 убистава у 2015. години). У Србији је током 2017. године убијено најмање 26 жена у породично-партнерском контексту. При изношењу ове статистике увек се наглашава да се ради о најмањем могућем броју, имајући у виду да можда нису сви случајеви убистава доспели у медије, као и да нема информација о томе колико жена је умрло од последица дугогодишњег трпљења насиља. У 2018. години најмање 30 жена убијено је од стране партнера или члана породице, а у истом периоду забележено је 8 покушаја убистава жена у породично партнерском контексту. Према наводима медија, сваке године забележи се, у просеку, 20 покушаја убистава и напада на жене од стране партнера или члана породице. У преко 20% случајева убиство је извршено оружјем у нелегалном поседу, у исто толико случајева извршилац је имао оружје у легалном поседу. Чињеница је и да се 5 од 9 жена које су усмрћене ватреним оружјем претходно обрађало надлежним институцијама за заштиту и помоћ.⁷

Мрежа је у својим квантитативно-нарративним извештајима о *фемциду*⁸ навела да су поседовање оружја и приступ ватреном оружју индикатори постојања високог ризика од смртог исхода насиља, те су у свету одавно

7 Пропусти у поступању институција уочени су и у анализи 60 случајева, од којих је 14 случајева убистава жена, коју је спровео Заштитник грађана, и при којој је утврдио бројне пропусте органа у заштити жена од насиља у породици и партнерским односима. Погледати: Заштитник грађана (2014). *Посебан извештај Заштитника грађана о примени Општег и посебних протокола за заштиту жена од насиља*. Преузето 20. 6. 2019. <http://www.ombudsman.rs/index.php/2012-02-07-14-03-33/4833-2016-07-28-08-59-32>

8 Термин «фемцид» се односи на убиство жена само зато што су жене. Као такав, описује «мизогино убијање жена од стране мушкараца» и указује на велики број убистава жена која су резултат родно заснованог насиља» (Radford, Russell, 1992: 3; Bloom, 2008: 178). Ово укључује и «смрт због мараза» и «убиство због части», партнерско или супружничко насиље, убиство са силовањем, убиство проститутки, женско чедоморство или селективни абортус, и друге смрти, које се према форензичким извештајима, јављају као последица насиља према женама и девојкама само на основу њиховог пола. Неки аналитичари/ке описују фемцид као «број смрти жена које су узроковане полом жртве» (Bloom, 2008: 178).

уврштени међу индикаторе у листе за процену безбедносних ризика у случајевима насиља у породици.⁹

3. Легализација оружја као покушај решавања проблема

Према *Посебном протоколу за поступање полицијских службеника у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима*,¹⁰ полицијски службеници који поступају по пријави насиља дужни су да “испитају да ли је на месту догађаја коришћено или постоји оружје, те да се оно насилном лицу одузме”. Процена и управљање безбедносним ризицима од стране тужилаца и представника/ца других релевантних институција предвиђена је и *Конвенцијом Савета Европе против насиља над женама и насиља у породици*,¹¹ чија је и Србија потписница.

Истовремено, демографија убистава у породици у контексту насиља извршених ватреним оружјем указала је, између осталог, и на неопходност процене заступљености нелегалног ватреног оружја у Србији. Акције прикупљања оружја у нелегалном поседу грађана у земљама Западног Балкана спровођене су у више наврата у контексту демобилизације паравојних формација након сукоба, и каснијих мера постконфликтне реконструкције усмерених на општу популацију. Међутим, акције прикупљања нелегалног оружја нису биле праћене објавом аналитичких података надлежних државних органа о процењеном броју нелегалног оружја у поседу грађана Србије, о броју и последицама инцидената повезаних са (зло)употребом оружја, полу и старости жртава и починилаца, најчешћим локацијама и другим информацијама које би помогле у сагледавању проблема (Djurdjević Lukić i dr., 2015).

9 Мрежа „Жене против насиља“ (2016). *ФЕМИЦИД-Квантитативно-наративни извештај за 2016. годину*. Преузето 20. 6. 2019.
http://www.zeneprotivnasilja.net/images/pdf/FEMICID-Kvantitativno-narativni_izvestaj_za_2016_godinu.pdf

10 Министарство унутрашњих послова Републике Србије. *Стандардизација поступања полицијских службеника*. Преузето 20. 6. 2019.
<http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/gradjani/saveti/nasilje+u+porodici/standardizacija+postupanja+policijskih+sluzbenika>

11 Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици („Службени гласник РС – Међународни уговори“, број 012/13). Преузето 20. 6. 2019.
http://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2012/11/images_files_zakon%20o%20potvrđivanju%20konvencije%20saveta%20evrope%20o%20sprečavanju%20i%20borbi%20protiv%20nasilja%20nad%20zenama%20i%20nasilju%20u%20porodici.pdf

Према расположивим информацијама, у периоду од 2003. до, закључно, 2016. године, Министарство унутрашњих послова (МУП) је кроз разне поступке (прекршајне, управне, кривичне) прикупило око 100.000 комада оружја. Године 2003. прикупљено је око 82.769 комада оружја и преко 2 тоне муниције. Године 2007. – 8.455 комада оружја и нешто више од 11.500 комада муниције. Године 2015. – 7.545 комада оружја и предато је негде око 160.000 комада муниције. Године 2016. – 1.410 комада оружја и 61.755 комада муниције различитог калибра. Истовремено, кроз два поступка легализације прикупљено је око 108.000 комада илегалног оружја (у 2012. години прикупљено је 56.507 комада оружја; у 2015. години 55.753 комада оружја; део из 2012. године је уништен – око 17.000 комада МУП је уништио у сарадњи са UNDP SEESAC). У евиденцијама МУП-а налази се тренутно између 960.000 и 970.000 комада регистрованог оружја. Управи за управне послове годишње се поднесе од 12.000 до 20.000 захтева за набављање оружја.

4. Законодавни оквир

Законодавни оквир у домену спречавања и сузбијања (зло)употребе ватреног оружја и родно заснованог насиља, односно заштите, помоћи и подршке жртвама, дефинишу два закона: Закон о оружју и муницији¹² и Закон о спречавању насиља у породици¹³.

4.1. Закон о оружју и муницији

Народна скупштина Републике Србије је 20. фебруара 2015. године усвојила нови Закон о оружју и муницији који уређује набављање, држање, ношење, колекционарство, поправљање, преправљање, промет, посредништво и превоз оружја и муниције. Новим Законом поштрени су критеријуми за поседовање оружја, а као услови за дозволу да поседовање оружја су наведени:

- да је физичко лице здравствено способно за држање и ношење оружја;
- да није правноснажно осуђивано на казну затвора за кривична дела против живота и тела, против слобода и права човека и грађанина, против полне слободе, против брака и породице, против имовине, против здравља људи, против опште сигурности људи и имовине, против уставног уређења и безбедности Републике Србије, против

¹² Сл. гласник РС, 20/15

¹³ Сл. гласник РС, 94/16

државних органа, против јавног реда и мира за које је прописана казна затвора;

- да није правноснажно кажњавано у последње четири године за прекршаје из области јавног реда и мира за које је прописана казна затвора;
- да на основу безбедносно-оперативне провере у месту пребивалишта, боравишта, месту рада, својим понашањем не указује на то да ће представљати опасност за себе или друге и јавни ред и мир;
- да има услове за безбедан смештај и чување оружја.

О здравственој способности лица мишљење даје изабрани лекар у одређеној здравственој установи, према *Правилнику о утврђивању здравствене способности физичких лица за држање и ношење оружја*,¹⁴ које доноси Министарство здравља. Лекарски преглед се понавља сваких 5 година. При томе, изабрани лекар је дужан да благовремено извести МУП о свакој промени у здравственом стању лица које поседује дозволу за држање и ношење оружја. Безбедносно-оперативна провера овлашћује полицијске службенике да, када се, приликом спровођења редовних послова, посумња на било какву угроженост било кога члана домаћинства, или када их било који члан домаћинства или неко други позове и обавести да је било одређених размирица (при чему не мора чак доћи ни до физичког контакта), реагују одмах и утврђују ко су учесници у евентуалној свађи, узнемиравању грађана и сл., да ли неко поседује оружје.

4.2. Закон о спречавању насиља у породици

Основни циљеви доношења овог закона били су: 1) да се премости правни вакуум који постоји од пријаве насиља или опасности од насиља до отпочињања одговарајућег судског поступка; 2) да се у домаћи правни систем уведе стандард према коме учинилац насиља не сме остати у кући, не само када је насиље већ учињено, већ и када постоји непосредна опасност од насиља; 3) остваривање *принципа нулте толеранције на насиље*.

Закон треба да створи услове који ће омогућити ефикасно управљање ризиком од насиља. Процена ризика и изрицање хитних мера, оснивање група за координацију и сарадњу, предвиђање израде индивидуалног плана заштите и подршке жртви и јединствена евиденција података о насиљу у породици, основ су онога што Истанбулска конвенција (у чл. 51)

¹⁴ *Сл. гласник РС*, 25/2016, 79/2016.

назива *управљање ризиком од насиља*. Конвенција, на основу које је и донет овај закон, сугерише и да се могућем учиниоцу нареди да напусти место становања жртве и забрани да ступи у контакт са жртвом на одређено време. Закон одговара и захтеву да санкције за кршење хитних мера буду делотворне. (Turanjanić, Ćorović, Ćvorović, 2017). Институционални стуб од кога све почиње у погледу заштите жртава јесте полицијски службеник за спречавање насиља у породици, специјално обучен координатор који спречава насиље и стара се о заштити жртве.

Закон о спречавању насиља у породици прецизира круг лица која могу бити жртве (то је лице у садашњем или ранијем брачном, ванбрачном или партнерском односу, или лице са којим је учинилац насиља крвни сродник у правој линији, а у побочној линији до 2. степена или са којим је сродник по тазбини до 2. степена, коме је усвојитељ, усвојеник, хранитељ или храњеник). Насиље у породици постоји и онда када је учињено према сваком другом лицу са којим учинилац живи или је живео у заједничком домаћинству, при чему то не мора бити садашњи или бивши супружник, нити крвни, грађански или тазбински сродник. У пракси поступања полиције по пријави за насиље, пракса претреса стана је обавезна и оружје се увек одузима, било да се ради о насиљу у породици, било да је неко друго дело у питању. У складу са новим Законом о спречавању насиља у породици формирају се специјални тимови и бирају само они људи који су сензибилисани за рад на овом проблему.

5. Оквир заштите дефинисан НАП-ом за примену Резолуције 1325 у Србији (2017–2020)

Резолуција 1325 (SCR 1325) усвојена је у октобру 2000. године на 4213. седници Савета безбедности Уједињених нација. Она препознаје специфичне утицаје које оружани сукоби имају на жене, као и значајан допринос који жене могу да дају безбедности и помирењу. Резолуција 1325 се залаже за већу заступљеност жена у спречавању сукоба и управљању конфликтом. Посебна пажња је посвећена потреби да се родна перспектива уврсти у имплементацију мировних споразума, у процесе разоружавања, демобилизације и реинтеграције бораца и обуке о родним питањима за припаднике мировних мисија, али и да се у мирнодопским условима дужна пажња посвети заштити жена, девојака и девојчица од различитих облика родно заснованог насиља (Bastik, De Tores, 2010: 3). Истовремено је и Одбор за CEDAW (Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена) у својим *Закључним примедбама* које се тичу примене Резолуције 1325 у више наврата подстицао државе да, у циљу њене имплементације, израде

и Национални акциони план (НАП). Србија је ту препоруку испоштовала доносећи крајем 2010. године први НАП за примену Резолуције 1325 за период 2010–2015, а потом је усвојен и други, за период 2017–2020. (Спасић, Радовановић, 2012).

За примену НАП-а од 2017. до 2020. године, у домену заштите жена од насиља у породици у контексту злоупотребе ватреног оружја, неопходно је реализовати и периодично *спроводити истраживања о безбедности жена у друштву* (Активност 1.9. у оквиру првог поглавља), али и утврдити нормативни оквир заштите жена од насиља и злоупотребе оружја у том контексту. Тиме би његова имплементација у области поглавља ПРЕВЕНЦИЈА добила фундаментални законски темељ. У оквиру овог поглавља НАП предвиђа Активност 2.1. *Унапређивање нормативног оквира и јавних политика за побољшање безбедности жена у друштву*. Иако је усвојен Закон о спречавању насиља у породици, неопходно је донети и стратегију за заштиту жена од насиља, која представља један од предвиђених индикатора за процену реализације активности 2.1. НАП-а.

У домену заштите жена од насиља увек треба имати у виду и узимати у обзир локалне специфичности конкретне заједнице и специфичне безбедносне потребе жена (Активност 2.2. *Уграђивање мера које подржавају специфичне безбедносне потребе жена, девојака и девојчица у локалним заједницама посебно из вишеструко дискриминисаних и рањивих група*), јер се највећи број планираних активности реализује у јединственим, специфичним локалним амбијентима, оптерећеним традиционалним, културолошким, историјским или верским наслеђем. У том смислу, значајно је подизање капацитета локалних организације цивилног друштва које се баве заштитом и пружањем подршке женама жртвама насиља, и њихово укључивање у активности локалног карактера које предвиђа НАП (Активност 1.8 *Укључивање и јачање капацитета организација цивилног друштва, академске заједнице и осталих актера у спровођењу НАП-а*).

Значајан допринос на плану безбедности жена и њихове заштите од насиља и (зло)употребе ватреног оружја може дати и *уграђивање активности које подржавају безбедносне потребе жена, девојака и девојчица, пре свега из вишеструко дискриминисаних и рањивих група у оквиру стратешког плана Полиције*, односно, Стратегије полиције у заједници (Активност 2.8). При томе, посебно треба имати у виду захтеве жена из рањивих група за већим бројем жена – полицијских службеница у униформисаном и оперативном саставу полиције, посебно у ангажовању у оквиру тимова за спречавање насиља у породици.

Примена НАП-а у локалном контексту подразумева и организовање догађаја (у сарадњи са локалним партнерима) који имају за циљ анимирање ширег круга невладиних организација и других актера на локалном нивоу, који треба да се фокусирају на однос родно заснованог насиља и оружја, и на указивање јавности на ову димензију проблема кроз мониторинг медија и сензибилизацију новинара/ки. На тај начин, пружа се допринос реализацији активности 2.10. (*Поддршка производњи медијских садржаја у области јавног информисања о значају превенције насиља над женама*). Истовремено, поглавље 4. ЗАШТИТА, у оквиру Активности 4.1, предвиђа реализацију пројектних активности, грађанских акција и јавно заговарање политика са циљем стварања безбедног окружења (јавног и приватног) за жене (*Увођење родне перспективе у све јавне политике у области одбране и безбедности у циљу унапређења заштите и безбедности жена*).

Дефинисан законски оквир који треба да обезбеди заштиту жена од родно заснованог насиља у ситуацијама (зло)употребе ватреног оружја, односно, решења која су предвиђена поменутиим законима, стварају услове за *предузимање неопходних мера ради одузимања ватреног оружја или ограничења приступа ватреном оружју починиоцима насиља* (Активност 4.5), при чему увек треба имати у виду њихову условљеност специфичностима контекста насиља у којем се оружје користи. Један од предвиђених индикатора за ову активност је и *број случајева употребе ватреног оружја у ситуацијама насиља над женама*. НАП предвиђа да законска решења треба да буду тако дефинисана да могу створити претпоставке и услове за *обезбеђивање свеобухватне правне заштите и психо-социјалне подршке девојкама и женама са искуством родно заснованог насиља, посебно припадницама вишеструко маргинализованих и дискриминисаних група* (Активност 4.6).

Предуслов за ефикасну реализацију свих предвиђених активности у оквиру НАП-а јесте спровођење периодичних истраживања о квалитету живота жена у локалним заједницама, са посебним фокусом на њихове безбедносне потребе и идентификовање оних ресурса заједнице чије је ангажовање неопходно за свеобухватну заштиту жена од насиља и (зло)употребе оружја.

6. Закључак

Насиље у породици је комплексна појава и потребне су посебно прилагођене мере за његово спречавање и сузбијање. Посебну сложеност овом проблему додаје и злоупотреба ватреног оружја у контексту насиља у породици и у партнерским односима. Међутим, постоје праксе из којих се може извући

добра поука. Аустралија, Канада, Јужна Африка и Тринидад и Тобаго су неке од држава које су хармонизовале домаће законске оквире који регулишу ношење/поседовање оружја са потребом заштите од насиља у породици. Ови закони у исто време креирају и рефлектују друштвене вредности, а нарочито ненасилне комуникације, и могу утицати на позитивне промене и резултате. Канада је поштрила законе о поседовању оружја 1995. године, и до 2003. године стопа убистава коришћењем оружја је пала за укупно 15%, а за 40% опала је стопа убиства жена.

У Србији је новим Законом о спречавању насиља у породици предвиђено вођење централне и свеобухватне евиденције о случајевима насиља у породици, а у делу процене ризика говори се и о поседовању оружја. С тим у вези, било би добро размислити о томе који би све подаци о оружју били релевантни за свестрано сагледавање (зло)употребе ватреног оружја у контексту родно заснованог насиља.

Уклањање незаконитог ватреног оружја захтева дугорочну стратегију, потпуну и непоколебљиву политичку опредељеност, као и сложена решења. Кампање за легализацију и прикупљање оружја јесу део решења, али да би оне биле делотворне, морају да буду дуготрајне, добро испланиране, безбедне и иновативне, као и да активније укључе грађане/ке и допринесу изградњи поверења између полиције и становништва.

Као држава кандидат, Србија ће морати да превазиђе озбиљне препреке на свом путу до чланства у ЕУ, с обзиром на присуство велике количине нелегалног оружја. То се може постићи уколико промени своје политике тако да оне у потпуности сагледају све смртоносне ризике које носи нелегално ватрено оружје, а посебно у случајевима насиља у породици и насиља у интимним партнерским односима.

Литература/References

Bastik, M. De Tores, D. (2010). *Primena rezolucija o ženama, miru i bezbednosti u reformi sektora bezbednosti. Set priručnika o rodnim pitanjima i reformi sektora bezbednosti*. Ženeva: DCAF, OEBS/ODIHR, UN-INSTRAW.

Božanić, D. (2016). *Gender and SALW in South East Europe: Main Concerns and Policy Response* [Electronic version]. Belgrade: South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons. Преузето 20. 6. 2019.

http://www.seesac.org/f/docs/Armed-Violence/Gender_and_SALW_publication_eng-web.pdf.

Bloom, S. (2008). *Violence against Women and Girls: A Compendium of Monitoring and Evaluation Indicators*. Chapel Hill, NC: MEASURE Evaluation.

Cukier, W. (2002). Gender Perspectives on Small Arms Proliferation and Misuse: Effects and Policies. In Vanessa A. Farr, V.A. and Kiflemariam Gebre-Wold, K. (Eds.) *Gender Perspectives on Small Arms and Light Weapons: Regional and International Concerns*. Bonn: International Centre for Conversion. 25–42.

Del Frate, A. (2015). When the Victim is a Woman. In *Global Burden of Armed Violence 2015: Every Body Counts*. Cambridge: Cambridge University Press. 113–144.

Duquet, N. Van Alstein, M. (2015). *Firearms and Violent Deaths in Europe*. Brussels: Flemish Peace Institute.

Djordjević Lukić, S., Tadić, M., Milić, T. (2015). „Oružje na meti”: (zlo)upotreba vatrenog oružja u Srbiji. Beograd: UNDP, SEESAC.

Geneva Declaration Secretariat (2008). *Global Burden of Armed Violence*. Geneva: Geneva Declaration Secretariat.

Hemenway, D. (2011). Risks and Benefits of a Gun in the Home. *American journal of Lifestyle Medicine*. 5(6). 502–511.

Hemenway, D. Miller, M. 2000). Firearm Availability and Homicide Rates across 26 High-Income Countries. *Journal of Trauma, Injury, Infection and Critical Care*. 49(6). 985-988.

Kotarlić, D. Joksimović, S. (2015). Usklađivanje zakonske regulative Republike Srbije sa Strategijom EU za borbu protiv nedozvoljenog sakupljanja i prometa lakog i streljačkog naoružanja i municije – stepen usklađenosti i neophodne mere. *Vojno delo*. 3(2015). 251–270.

Mankowski, E.S. (2013). Antecedents to gun violence: Gender and culture. In *Gun violence: Prediction, prevention and policy*. Washington, D.C.: American Psychological Association. 13–17.

Министарство унутрашњих послова Републике Србије. *Стандардизација поступања полицијских службеника*. Преузето 20. 6. 2019.

<http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/gradjani/saveti/nasilje+u+porodici/standardizacija+postupanja+policijskih+sluzbenika>

Министарство здравља (2016). *Правилник о утврђивању здравствене способности физичких лица за држање и ношење оружја*. Сл. гласник РС, 25/2016, 79/2016.

Мрежа „Жене против насиља“ (2016). *ФЕМИЦИД – Квантитативно-нравни извештај за 2016. годину*. Преузето 20. 6. 2019.

http://www.zeneprotivnasilja.net/images/pdf/FEMICID-Kvantitativno-narativni_izvestaj_za_2016_godinu.pdf

Racovita, M. (2015). Lethal Violence against Women and Girls". In *Global Burden of Armed Violence 2015: Every Body Counts*. Cambridge: Cambridge University Press. 87–120.

Radford, J. Russell, D. (1992). *Femicide: The Politics of Woman Killing*. New York: Twayne Publishers.

SEESAC. (2007). *Posedovanje vatrenog oružja i nasilje u porodici na Zapadnom Balkanu: komparativna studija zakonodavstva i mehanizama za primenu*.

Simeunović Patić, B., Kesić, T. (2016). *Kriminalistička viktimologija*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.

Spasić, D., Radovanović, I. (2012). Rezolucije o ženama, miru i bezbednosti i njihova primena u reformi sektora bezbednosti. *Kultura polisa*. IX(2). 291–306.

Spasić, D., Kolarević, D., Luković, Z. (2017). Femicid u partnerskim odnosima. *Temida*. 20(3). 411–434. doi:10.2298/TEM1703411S.

Shaw, M. (2013). Too Close to Home: Guns and Intimate Partner Violence. *Small Arms Survey 2013: Everyday Dangers*. Cambridge: Cambridge University Press. 17–45.

Turanjanin, V., Ćorović E., Čvorović, D. (2017). Domestic violence in Serbia. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*. 56(77). 75–102.

United Nations (2008). *Promotion and Protection of All Human Rights, Civil, Political, Economic, Social and Cultural, including the Right to Development: Report of the Special Rapporteur on Violence against Women, Its Causes and Consequences, Yakin Erturk—Indicators on Violence against Women and State Response. A/HRC/7/6 of 29 January 2008*. Geneva: UN. Preuzeto 20. 6. 2019.

<http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/7session/A-HRC-7-6.doc>

UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) (2013). *Global Study on Homicide 2013. Trends, Contexts, Data*. Vienna.

WHO, UNDP, UNODC (2014). *Global Status Report on Violence Prevention*. Geneva.

Закон о оружју и муницији. *Службени гласник РС*. Бр. 20. 2015

Закон о спречавању насиља у породици. *Службени гласник РС*. Бр. 94. 2016

Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици. *Службени гласник РС – Међународни уговори*. Бр. 012/13. Преузето 20. 6. 2019.

http://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2012/11/images_files_zakon%20o%20potvrdjivanju%20konvencije%20saveta%20evrope%20o%20sprecavanju%20i%20borbi%20protiv%20nasilja%20nad%20zenama%20i%20nasilju%20u%20porodici.pdf

Заштитник грађана (2014). *Посебан извештај Заштитника грађана о примени Општег и посебних протокола за заштиту жена од насиља*. Преузето 20. 6. 2019.

<http://www.ombudsman.rs/index.php/2012-02-07-14-03-33/4833-2016-07-28-08-59-32>

Danijela Spasić, PhD

Assistant Professor,

University of Criminal Investigation and Police Studies, Belgrade

Ivana Radovanović, PhD

Assistant Professor,

University of Criminal Investigation and Police Studies, Belgrade

**CONTEXT OF PROTECTION AGAINST DOMESTIC
VIOLENCE AND FIGHT AGAINST FIREARMS - LEGISLATIVE
FRAMEWORK AND RESOLUTION 1325 IN SERBIA**

Summary

Widespread possession of firearms, both legal and illegal, is one of the greatest threats to human security in the modern age. This problem can be linked to various forms of structural and cultural violence, especially for vulnerable and marginalized groups, but it may also be an indicator of socioeconomic differences in society, and a reduced confidence in the ability of institutions to provide them with security. This research shows that, despite the fact that domestic violence and partnership relations do not make up the use of firearms, the widespread possession of firearms is a specific marker in assessing the risk of domestic violence and an institutional response to it in accordance with the Law on the Prevention of Violence in the family. It can be concluded that domestic violence, as a form of gender-based violence, is a complex phenomenon that requires customized measures for its prevention and suppression. Currently, potential barriers to an effective social response to this problem include: the lack of sensitivity of policy makers to the misuse of firearms in the context of gender-based violence; increasing tension in the region and re-focusing on firearms as a means of personal defense. Removing unlawfully held firearms and preventing its abuse requires a long-term strategy, complete and decisive political will and complex solutions.

Key words: *domestic violence, protection, firearms, legal framework, Action plan, Resolution 1325.*